

SZARAJEVÓ „EMLÉKTORLASZOK”

⊕ SZÖVEG: BOTTLIK ZSOLT, KÉP: KÁLLÓ PÉTER (WWW.KALLOPETER.HU)

2012 tele... Az itthoni hírekben többször is megjelenik, hogy a Balkán-félsziget fölött kavargó ciklonból folyamatos havazás zúdul a térségre, elsősorban a hegyvidéki területekre... Szarajevóban már több méter hó hullott, a városban akadozik az ellátás...

A mikor ifjú sportrajongóként kiderült számomra, hogy 1984. február 7-én, a XIV. téli olimpiai játékok alkalmával az akkori Jugoszlávia egyik nagyvárosában, Szarajevóban lobban fel a láng, egy pillanatra elgondolkodtam... Téli olimpia egy, a mentális térképemen inkább délszakinak tűnő vidéken? Ám, miután előkaptam egy atlaszt, kissé megnyugodtam. A várost körös-körül magas hegyek övezik... Tulajdonképpen nem is olyan elképzelhetetlen... Igaz, a szervezők még a megnyitó után is izgulhattak, mert a várva várt hóesés kissé „késett” (nem volt hó) – hogy aztán hirtelen napokig csak eszen és eszen, a várost szinte elzárva a külvilágtól, már-már a játékok lebonyolítását is veszélyeztetve!

Medence-helyzet

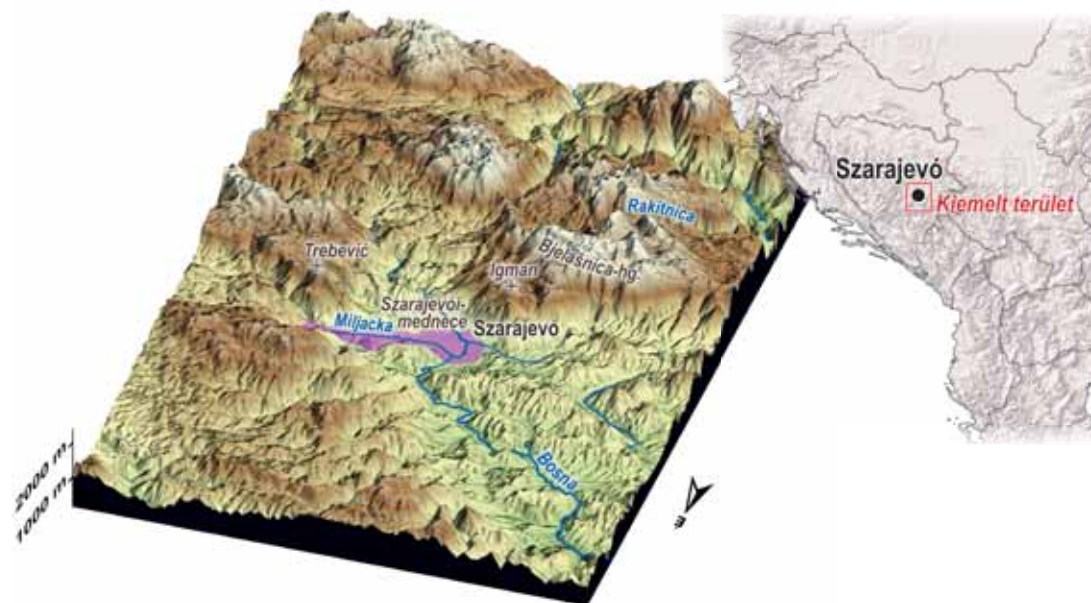
A város földrajzi fekvését böngészve már nem is tűnik olyan lehetetlennek a télisportok helyi felvirágoztatása e boszniai városban. Maga Szarajevó a város nevét viselő, nyugati irányban kiszélesedő medencében, mintegy 500 méteres magasságban fekszik. Ezen belül is a katlanban áramló Miljacka-patak völgyében, amely az országnak nevet adó, s a Duna vízgyűjtőjéhez tartozó Bosna folyóba ömlik. A város kelet felé több száz méter magasra kúszik a Trebević-hegy települést keretező lejtőire. A környék vonulatai a Dinári-hegyvidék részei, és többségük csúcsa meghaladja az 1500 métert. Legmagasabbra a város közvetlen közelében magasodó Igman-hegytől déli irányban fekvő Bjelašnica-hegység emelkedik (2076 m). Ennek déli határában a nagyszerű szurdokot kivájó Rakitnica-patak már a Neretva, ezzel együtt az Adriai-tenger vízgyűjtőjéhez tartozik.

KÜZDELEM A LEHETETLENNEL

A nagy hóban kénytelen mindenki lapátot fogni (előző oldalpár)

SÚLYOS HÓTAPÓSÁS

A peremhegyeken lakóknak normálviszonyok közt is nehéz a hazajutás...

Elszigeteltség felé tartó kulturális törésvonalak

A Balkán központi térségeiben a történelem korai szakaszában a hasonló medencék, valamint a folyó völgyek szolgálták igazán ideális letelepülőhelynek. Már a szlávok 5. századi balkáni előrenyomulása idején is ilyen helyeken alapították a jelen településhálózat sok városát. A mai Szarajevó közelében fekvő Vrhobosnáról mint keresztény szakraális helyről már a 13. századból is szólnak oklevelek.

Szarajevó az oszmánok hódításaival párhuzamosan a 15. századtól indul virágzásnak, és fejlődik a balkáni oszmán uralom egyik kulturálisan és stratégiaileg is legfontosabb városává. Nem csoda, hogy mai lakosságának jelentős része is muszlim vallású muszlimán bosnyák!

MÉG ILYENKOR IS NYILVÁNVÁLÓ

A város lakói színesek, izgalmasak és önkifejezők – éppen ezért Szarajevó különösen szerethető

LETISZTULT ÁLLAPOT

Két méter magasan szűz hóval belepelt autók

ABLAKOMBÓL A TÜKRÖZŐDŐ HEGYEK

Vannak olyan pillanatok, amikor érdemes inkább otthon maradni. A kép közepén látható, a folyótól jobbra a sarkon álló épület a helyi Nemzeti Könyvtár. Ezt a szerbek – energiát nem kímélve – teljesen szétlőtték, így az ott tárolt kulturális értékek az enyészeté lettek. A muszlimok számára ez ahhoz hasonló volt, mintha nálunk az Országos Széchényi Könyvtár összes anyaga megsemmisülne

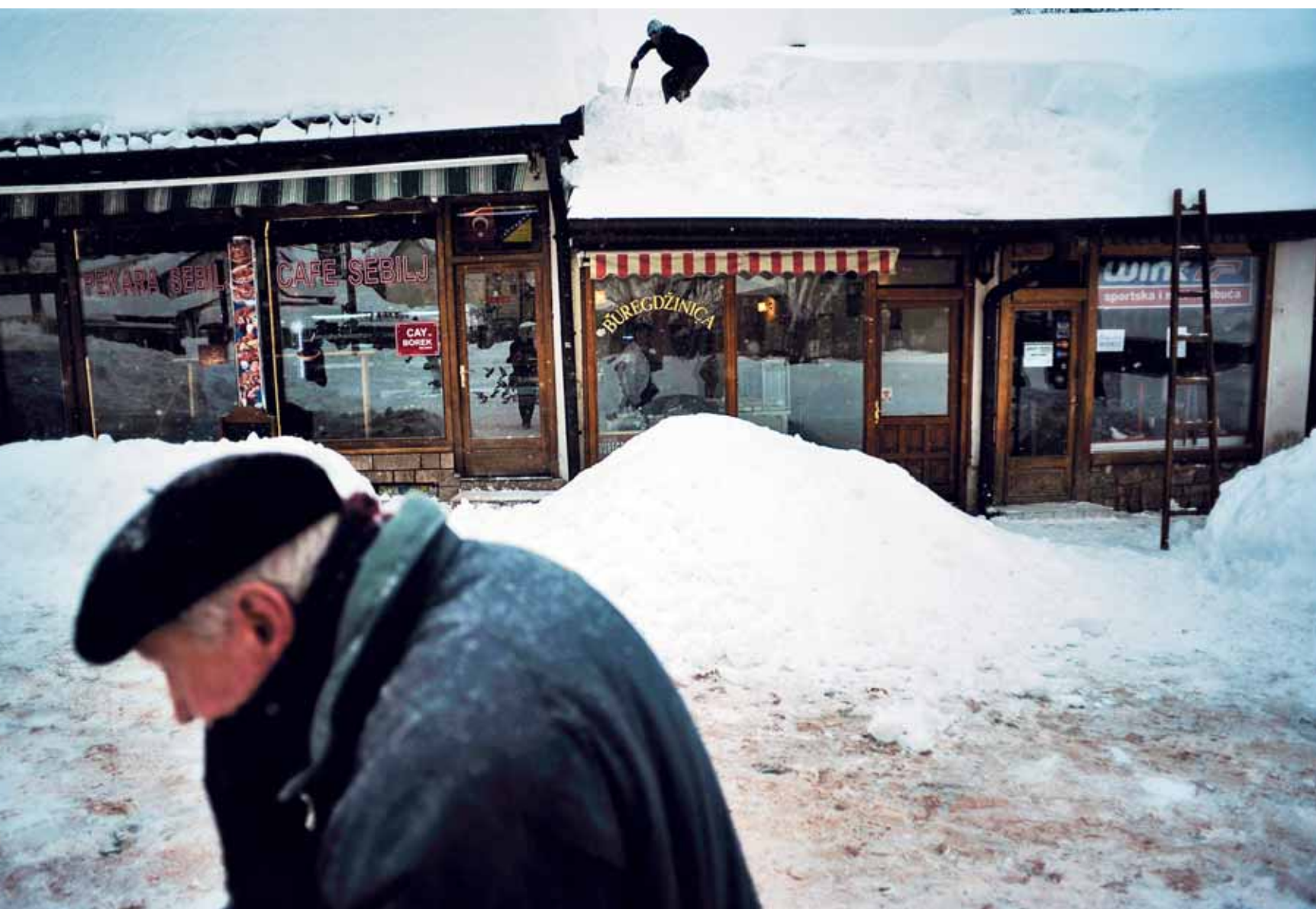

A 19. században a balkáni kis népek nacionalizmusa már előszeretettel démonizálta önkifejezésének akkor legjelentősebbnek hitt ellenfelét, az oszmán hatalmat, minduntalan erőszakos, agresszív térítésről beszélve. Tény, hogy az Oszmán Birodalom európai részén, főként a mai Bosznia területén történt igazán komoly tömegeket érintő iszlám áttérés. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy közvetlenül az oszmánok megjelenése előtt a központi hatalom igen gyenge volt, s az ennek következményeként előállt bizonytalan és vészterhes politikai helyzetben sokaknak vonzó lehetett az erős, központosított, ereje teljében lévő hódító birodalom, ahol ráadásul az iszlám követőinek felemelkedése később is egészen hihetetlen társadalmi változásokat eredményezett! Az átalakulások – és egyáltalán a fő események – pedig a hadi és kereskedelmi útvonalak által felfűzött, stratégiai jelentős településeken, igen gyakran a nagy medencékben összpontosultak. Az Oszmán Birodalomban a legfőbb társadalmi és egzisztenciális törésvonal a muszlim és nem muszlim hívők között húzódott.

HÓ ALATT ROGYADOZVA
A bazár tetején is vastag a hó – félő, hogy beszakadnak a tetők. A hótól épp szabaduló „Buregdžinica” olyan üzlet, ahol az egyéb péksütemények mellett bureket is lehet enni. Maga a burek jellegzetes balkáni étel. Rétesre emlékeztet, tölteleke eredetileg sós (túró vagy darált hús)

Így nem csoda, hogy a helyi kis népek törekvéseinek és az ezt segítő nagyhatalmi politikának következtében a balkáni háborúk után a török adminisztráció kiszorul a térségből, és a muszlimok a földrajzi és társadalmi középpontból a perifériákra kerülnek.

Szarajevó a 19. század végén a Monarchia által elfoglalt térség fővárosa lesz. Az itteni muszlimok identitása először ekkor válik éles kérdéssé: a Monarchia vezetése megpróbálja gyengíteni és felszámolni az oszmán rendszertől eredeztethető muszlim kulturális azonosságtudatot. 1920-tól aztán az I. világháború után létrejött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, majd Jugoszlávia részévé válik, lakóinak jelentős többsége, főként a történelmi városrészekben muszlimán bosnyák. A hatalmat kézben tartó szerb elit minden erővel igyekezett megtartani (országosan, általánosan is) a szerb vezető szerepet, így az általuk is beszélt délszláv nyelv egyik dialektusát beszélő muszlimok nem épp a hatalom kedvencei voltak.

ÉHKOPPON

A kóbor kutyák tápláléka ilyenkor a főtéri galamb

SÁRGA-KÉK – MINT BOSZNIA LOBOGÓJA

A Kovaci temető fejfáin embermagasságban áll a hó. Az ostrom alatt meghaltak közül sokakat ide temettek, ezért ez a város egyik különösen fontos helyszíne. Jobbra a független Bosznia-Hercegovina első államfője, Alija Izetbegovics (1925–2003) sírja

(következő oldalpár)

A FÜSTÖLGŐ PANEL MÚLTAT
ÉS JELENT KÖT ÖSSZE

Valójában a panelház mögött
egy kémény ontja magából a füstöt.
„Azért készítettem a képet, mert végig az járt
a fejemben, hogy 20 év után Szarajevó megint
elzáródott a külvilágtól. Csak most a hó miatt...”
(jobb oldalon)

Háborúhoz vezető etnikai gyökerek

A Josip Broz Tito által föderális módon át/megszervezett Jugoszláviában azonban lassanként jobbra fordul a helyzetük: az 1950-es évek végén – a szocialista országokkal megromlott viszony következtében –, más külpolitikai irányokat keresve átalakult a jugoszláv kommunisták álláspontja is. Bár az 1961-es népszámláláskor a muszlimoknak még csak csekély hányada sorolta magát az „etnikai értelemben vett muszlim” kategóriába, Bosznia-Hercegovina 1963-as alkotmányának preambu-

luma róluk is már mint államalkotókról ír. 1965-ben a pártkongresszus a muszlimokat külön nemzetként határozta meg, ami 1968-ban vált hivatalossá, 1971-től pedig a népszámlálások már tartalmazták a „nemzetiségi értelemben vett muszlim” kategóriát is.

Mindeközben erős gazdasági és szociális változások is végbementek. Bosznia-Hercegovina – főként a több száz éves oszmán fennhatóság következményeként – a korai Jugoszlávia fejletlen vidékének számított. Leginkább természeti erőforrásaival (bauxit, kőszén, vízenergia, erdőségek) kapcsolódott be az ország gazdasági vérkeringésébe. A szocialista korszakban aztán – az oszmán időkben elmaradt ipari forradalmat pótolandó – a gyáripár kiépítése jelentette a fejlődés fő irányát, s 1990-re Szarajevó Jugoszlávia harmadik legjelentősebb ipari városa lett, és az ekkor még pozitív mérlegű külkereskedelem több mint fele Nyugat-Európába irányult. Korszerűsödött az út- és vasúthálózat, s a fejlesztések különösen nagy lendületet kaptak a téli olimpia megrendezése kapcsán.

A gazdasággal párhuzamosan zajló, mélyreható szociális változások a II. világháború utáni 40%-ról 1991-re a nagyrészt csak időskorúak körében megfigyelhető 14%-ra csökkentették az analfabetizmust. Az orvosi ellátás általánossá válhatott (1945-ben még 642 fő jutott egy orvosra; 1991-ben pedig 242 fő), és a lakáskörülmények is sokat javultak.

Összességében újra megerősödött a muszlimok gazdasági, politikai helyzete, ami már-már az oszmán időkre emlékeztetett...

Blokád alatt a medence

Miután Szlovénia, Horvátország és Makedónia 1991-ben kikiáltott függetlenségét néhány európai hatalom elismeri, a boszniai parlamentben is vita indul az önállóságról. Az ország lakosságának relatív többségét adó muszlimok (akik számarányuk okán saját maguknak szánták a vezető szerepet) és a horvátok mellette vannak, a miloševići Kis-Jugoszlávia által támogatott szerbek pedig határozottan ellenzik.

Az 1992. április 5-én a lakosság 66%-ának részvételével lebonyolított népszavazás (a szerbek bojkottja mellett) kinyilvánítja az ország függetlenségét, ami április 6-án életbe is lép. Ezután tör ki a titói Jugoszlávia szétesését kísérő harcok legvéresebbike, a boszniai háború...

A jugoszláv haderő által támogatott boszniai szerb hadsereg az önállóság kikiáltásának napján, 1992. április 6-án zárja körül Sarajevót, amit az ekkor megszervezett, muszlimán bosnyákok által vezetett területvédelmi erők (később hadsereg) véd.

A szerbek stratégiai célja egyben tartani a boszniai szerb területeket, hátszínre hozni a horvátországi szerbeknek és maradni Jugoszláviában. Ez volt az ürügy a kelet-boszniai muszlim lakosság elűzésére, illetve a térség városaiban történt etnikai tisztogatásokra, melyek során több hegyes-közti medencét is mint menekülőút nélküli, embergyűjtő zsákutcát használtak (bár ezeket többnyire menedékhelynek nevezték...).

KIHIRDETETT KATASZTRÓFAÁLLAPOT

...a városlakók mégis jökedvűek. Próbálják a legjobbat kihozni a helyzetből. Életvidámak és gyorsan, sokat akarnak élni. Tudják, hogy a béke törékeny, és addig érdemes boldognak lenni, amíg tart

Miután a szerbek erős túlerőben voltak, sikerült az ország jelentős részét (a szerbek által lakott területeket csaknem teljes egészében) ellenőrzésük alá vonni. Az elszigetelt fővárost azonban – stratégiai pozíciójuk és katonai fölényük ellenére – az ostromlók nem tudták bevenni, s a harcok 1995-ig tartottak. A Sarajevót körülölelő hegyeket megszállva teljes volt az ostromgyűrű, bent/lent több százezer ember nélkülözött: akadozott az áramellátás, a város több pontján orvlövészek fészkeltek, ami lényegében minden arra járót életveszélyben tartott. A harcok idején, 1992 júniusától csak nyugati légi hídon lehetett ellátni a sarajevóiakat. A veszteségek óriásiak voltak: az ostrom során mintegy 12 ezer ember esett el, a sebesültek száma 50 ezerre rúgott.

Am a város élni akarását kiválóan bizonyítja, hogy a háborút követően viszonylag gyorsan újjáépült. Ugyanakkor sok házon ma is – mint be nem gyógyult sebek – gránát ütötte lyukak éktelenkednek...

... Újra hírek következnek. A hatóságoknak sikerült utat vágni a külvilágtól elzárt települések felé. Lassan-lassan helyreáll a forgalom is... Csak a nem halványuló emlékek élnek tovább elevenen...Ⓞ